

C. van der Leest
Twee seizoenen (1994-1995 + 1995-1996) gastcolleges
pastorale toerusting aan de Theologische Universiteit te Kampen

Dit betrof beide seizoenen 12 middagen van in totaal 32 college-uren, in het eerste seizoen aan 5 studenten van het 5^e studiejaar en in het tweede seizoen aan 14 studenten van het 4^e en 5^e studiejaar.

I Globaal overzicht

Na het pioniersjaar zag de reeks colleges er in het tweede jaar globaal zo uit:

1^e middag: De algemene opstelling van de pastor

- 01 De opstelling tegenover het werk
- 02 De opstelling tegenover het gemeentelid
- 03 De opstelling tegenover verwijzen

2^e middag: Gesprekstechniek I

- 04 Bijbelgebruik; inbrengen van persoonlijke ervaringen
- 05 Eigen onmacht; gevaar van bagatelliseren
- 06 Kritiek; onmacht-onwil

3^e middag: Gesprekstechniek II

- 07 Het beperkte van woorden
- 08 Structureren qua opening/inhoud/lijn/duur
- 09 Nawerk; administratie

4^e middag: Godsbeeld

- 10 Godsbeleving
- 11 God: geborgenheid?
- 12 Prestatiegericht-zijn?

5^e middag: Zelfbeeld/vergeving

- 13 Positief tegenover onszelf?
- 14 Schuld; vergeving

6^e middag: Jongeren

- 15 Problemen en mogelijkheden m.b.t. de algemene leefwereld
- 16 Problemen/mogelijkheden m.b.t. de kerkelijke/persoonlijke leefwereld
- 17 Samenleven-samenwonen

7^e middag: Huwelijk en echtscheiding

- 18 Huwelijk: problemen, preventie(vormen)
- 19 Echtscheiding: (on)wettig, onderzoeksvalkuilen
- 20 Echtscheiding: tucht; begeleiding ouders/kinderen

8^e middag: Ongetrouwd-zijn; incest

- 21 Ongetrouwd-zijn/homofilie
- 22 Incest

9^e middag: Maatschappelijk uitgeschakeld-zijn

- 23 Zonder betaalde arbeid
- 24 Handicap en ziekte
- 25 Bejaard-zijn

10^e middag: Verslaving en psychische moeiten

- 26 Verslaving: mechanismen; hulpverlening
- 27 Psychische moeiten: mechanismen; hulpverlening

11^e middag: Rouwen; begrafenis

- 28 Rouwproces, incl. kinderloosheid
- 29 Begrafenis

12^e middag: Functies van de pastor

- 30 Ambtsdrager
- 31 Kerkeraadslid
- 32 Voorbidder / Echtgenoot

II Gedetailleerd overzicht

1^e middag: De algemene opstelling van de pastor

1 Hoe staat hij tegenover z'n werk?

- 1.1 Verantwoordelijkheid aanvaarden; probleemvelden:
 - a) Te veel creatieve arbeid
 - b) Wonen en werken vallen grotendeels samen
 - c) Onduidelijke taakomschrijving
- 1.2 Feiten aanvaarden: het probleem; therapie
- 1.3 Beperkingen aanvaarden: het probleem; therapie

2 Hoe gaat hij met het gemeentelid om?

- 2.1 Vertrouwelijkheid: geen vanzelfsprekend feit; middelen om remmingen op te heffen
- 2.2 Afstand:
 - a) De zin voor gemeentelid en predikant
 - b) Methode om een juiste afstand te scheppen
- 2.1-2.2 Jij-en en u-en

3 Hoe omgaan met verwijzen?

- 3.1 Grenzen: door de persoon/problemen
- 3.2 Verwijzen: de taak van de predikant; naar wie en hoe verwijzen; relatie predikant-hulpverlener

2^e middag: Gesprekstechniek I

1 Bijbelgebruik / persoonlijke ervaringen

- 1.1 De Bijbel in het pastorale contact: niet altijd; voorzichtig met het gebruik van de Bijbel
- 1.2 Terughoudend zijn met persoonlijke ervaringen: soms pastoraal verantwoord

2 Onmacht / bagatelliseren

- 2.1 Eigen onmacht onder ogen zien: confrontatie met verdriet is vaak bedreigend
- 2.2 Iemands probleem niet bagatelliseren door te vergelijken: = de ander niet serieus nemen

3 Kritiek / onmacht-onwil

- 3.1 Vooraf: het norm-afwijkende bespreekbaar maken: vaak moeilijk; norm-afwijkende erkennen
- 3.2 Ruimte geven aan kritiek: soms afremmen; meestal niet meteen tegengas; wat is gaande?
- 3.3 Onderscheid maken tussen onmacht en onwil: soms fout gedrag; hoe opstellen t.over onmacht?

3^e middag: Gesprekstechniek II

1 Het beperkte van woorden

- 1.1 Letten op de zichtbare buitenkant: de inrichting; de houding
- 1.2 Letten op verscholen boodschap: soms opzet zich te verstoppen; soms moeite zich bloot te geven

2 Het structureren van het gesprek

- 2.1 Opening: afspraak; inleiding
- 2.2 Inhoud: algemeen en doelgericht gesprek
- 2.3 Lijn: bezinning vooraf; actieve inzet
- 2.4 Duur, bepaald door de loop en aard van het gesprek

3 Nawerk/administratie

- 3.1 Nawerk: terugblikken; notities maken
- 3.2 Administratie: noodzaak/zin; verschillende onderdelen

4 Gesprekstechniek: een maniertje?

4^e middag: Godsbeeld

0 Vooraf: spanning tussen norm en praktijk

1 Godsbeleving

- 1.1 Oorzaak: deïsme; positivisme
- 1.2 Prioriteit: ons gevoel; de Bijbel
- 1.3 Pastorale begeleiding: de ene werkelijkheid heeft twee zijden; twee-sporen-kijken

2 Vooraf: psychologische betekenis van theologische uitspraken

3 God: geborgenheid?

- 3.1 Een probleem
- 3.2 Reactie: Gods dreigen/straffen is een feit; typerende voor God: betrokkenheid/inzet
- 3.3 Soms een tegenreactie: En alle ellende dan? En Gods verwerping dan?

4 Prestatie-gericht zijn?

- 4.1 De innerlijke slavendrijver; negatieve gevolgen: jezelf; anderen; God
- 4.2 Gods omgang is anders: geen innerlijke slavendrijver; voorop: Gods vrije gunst
- 4.3 Dus ontspannen leven ten opzichte van: God; onszelf; anderen
- 4.4 De betekenis van onze gehoorzaamheid: het karakter; de functie; het dynamische; het haalbare
= Ontspannen inspanning

5^e middag: Zelfbeeld/vergeving

1 Hoe tegen onszelf aankijken?

- 1.1 Probleem
- 1.2 Reactie: De ander uitnemender dan onszelf? Onszelf verloochenen? Afkeer hebben van onszelf? Wij zijn marionetten? Wij zijn waardeloos?
- 1.3 Positief tegen onszelf aankijken: hoge waarde; zelfgevoel-bescheidenheid; zelfzucht-zelfhaat

2 Schuld

- 2.1 Twee uitersten: theologisch-gerichte pastor - psychologisch-gerichte pastor
- 2.2 Derde weg: twee soorten schuld; de inbedding van schuld

3 Vergeving

- 3.1 Soms is men niet toe aan vergiving: de oorzaak daarvan; het destructieve gevolg daarvan
- 3.2 Hoe omgaan met vergiving? Twee vormen van vergeven
- 3.3 Het vervolg op vergiving-schenken: een misverstand; niet overvragen

6^e middag: Jongeren

1 Vooraf: Welke jongeren? Waarom apart aandacht? Vormen van pastoraat

2 Problemen/mogelijkheden m.b.t. de algemene leefwereld

- 2.1 Post-christelijke tijd
- 2.2 Ontnorming/ontgoddelijking

3 Problemen/mogelijkheden m.b.t. de kerkelijke leefwereld

- 3.1 Christen-zijn soms = uiterlijke groepscode
- 3.2 Woorden soms niet in overeenstemming met de daden
- 3.3 De sfeer is soms benauwend
- 3.4 De eredienst/preken zijn niet optimaal

4 Problemen/mogelijkheden m.b.t. de persoonlijke leefwereld

- 4.1 De leeftijdsfase
- 4.2 Op kamers
- 4.3 Verkering/verloving

5 Samenleven/samenwonen

- 5.0 Verdediging hiervan: samenleven/samenwonen mag:
- 5.1 'Je moet zeker zijn van elkaar'
- 5.2 'Er bestaat geen duidelijke bijbeltekst tegen': teksten; de bewijslast omkeren
- 5.3 'De eis van maagd-zijn in het O.T. was enkel de gewoonte: teksten; de zin van het principe
- 5.4 'Elkáár trouw beloven is genoeg'
- 5.5 'Trouw op het stadhuis is tijdgebonden, geen norm'
- 5.6 'Samenwonen is een proefperiode tegen scheidingen'
- 5.7 Samenleven/samenwonen en tucht/huwelijksbevestiging

7^e middag: Huwelijk en echtscheiding

1 Huwelijk

- 1.1 Problemen: verleidingen van buitenaf; gevoel = maatstaf; overaccentuering vd seksuele beleving
- 1.2 Preventie: meestal: (te) laat; vooraf: normbesef
- 1.3 Preventie-vormen; rond de huwelijksbevestiging

2 Echtscheiding

- 2.0 Wettig – onwettig
- 2.1 Huwelijksproblemen: fleur eraf; ontwrichting
- 2.2 Overspel / kwaadwillige verlating
- 2.3 Noodweer

3 Ambtsdragers en echtscheiding

- 3.1 Onderzoek: valkuilen
- 3.2 Tucht
- 3.3 Begeleiding van de ouders: procedure; emoties; financiële moeiten
- 3.4 Begeleiding van de kinderen: moeiten; taak ambtsdragers

8e middag: Ongetrouwd-zijn; incest

1 Ongetrouwd-zijn

- 1.1 Moeilijk door: het sociale aspect; het lichamelijke aspect; kinderloosheid
- 1.2 Soms een negatieve opstelling: gefixeerd op het gemis; wegvluchten
- 1.3 Bijzondere ongetrouwden: één-oudergezin; homofiel

2 Incest

- 2.1 De directe omgeving, m.n. de moeder
- 2.2 Het slachtoffer: Waarom niet naar buiten? Psychische schade; zelfbeeld/Godsbeeld/vergeving
- 2.3 De dader: Een bepaald profiel? Motieven; mechanismen na betrapting; pastorale gesprekspunten
- 2.4 Pastoraat-algemeen: diagnose; actie; drie-sporen-beleid

9^e middag: Maatschappelijk uitgeschakeld-zijn

1 Zonder betaalde arbeid

- 1.1 Vooraf: tweedeling in de maatschappij; VUT/pensioen; WAO/WW
- 1.2 Emotioneel verwerken is moeilijk, vanwege: de waarde van betaald werk; de omgeving
- 1.3 Tijdsbesteding is moeilijk, want: werk geeft structuur aan de dag; vast werk geeft energie
- 1.4 De financiële situatie

2 Handicap en ziekte

- 2.1 Gehandicapt kind:
 - a) Geboorte: rouwproces; pastoraat
 - b) Later: belangstelling; catechese; uit huis
- 2.2 Ziek-zijn:
 - a) Algemene belangstelling
 - b) Helpen met het gelovig omgaan ermee
 - c) Grenzen aan de hulp

3 Bejaard-zijn

- 3.1 Waarom aparte aandacht?
- 3.2 Gespreksthema's: vroegere leven; tegenwoordige situatie/mogelijkheden; toekomst
- 3.3 Diaconale problemen: beperkingen; naar een tehuis

10^e middag: Verslaving en psychische moeite

1 Verslaving

- 1.1 Algemeen: cijfers; dichtbij ons
- 1.2 Oorzaken/motieven: bij jongeren; bij jongeren en ouderen
- 1.3 Wat is verslaving?: afhankelijkheid; verdere kenmerken
- 1.4 Opstelling tegenover de familie met hun problemen: isolement; taken overnemen; toedekken
- 1.5 Opstelling t.o. de verslaafde met z'n problemen: toedekken; schuldgevoel; gevoel van onmacht

2 Psychische moeiten

- 2.1 Diagnose: diagnose door deskundigen; leken-'diagnostiek'
- 2.2 Verscheidenheid: angststoornissen; obsessies; eetstoornissen; stemmingsstoornissen; dementie
- 2.3 Taak van de pastor: verwijzen; blijven begeleiden: belangstelling; inhoudelijke bijdrage

11^e middag: Rouwen; begrafenis

1 Rouwen

- 1.1 Opgeroepen door een ernstig verlies: de dood; een afgesloten hoofdstuk
- 1.2 Verwerking: betekenis van de term; de noodzaak van verwerking
- 1.3 De betrekkelijke waarde v.d. indeling in fasen: verschillen door persoon/relatie; vaste volgorde?
- 1.4 De 1^e fase: ontkenning: elementen; pastoraat
- 1.5 De 2^e fase: heftige emoties: intens verdriet; kwaadheid naar de ander; zelfverwijt t.o. overledene
- 1.6 De 3^e fase: aanvaarding: napijn; groeiende afstand; gerichtheid op toekomst; moederloos gezin

2 Begravenis

- 2.1 Gesprek over de regeling van de begrafenis: de liturgie; rond en na de samenkomst
- 2.2 De overdenking: de verhouding tussen redundantie en informatie; het persoonlijke

12^e middag: Functies van de pastor

1 De pastor als ambtsdrager

- 1.1 Soms spanning tussen ambt en persoon:
 - a) Het ambt soms ten koste van de persoon
 - b) De persoon soms ten koste van het ambt
- 1.2 Het anders-zijn aanvaarden: niet vanzelfsprekend; onontkoombaar
- 1.3 Bescheiden: zichzelf relativeren; opdracht ↔ Vrijmoedig: gevaar; steun
- 1.4 Zichzelf zijn; van zichzelf afzien

2 De pastor als kerkenraadslid

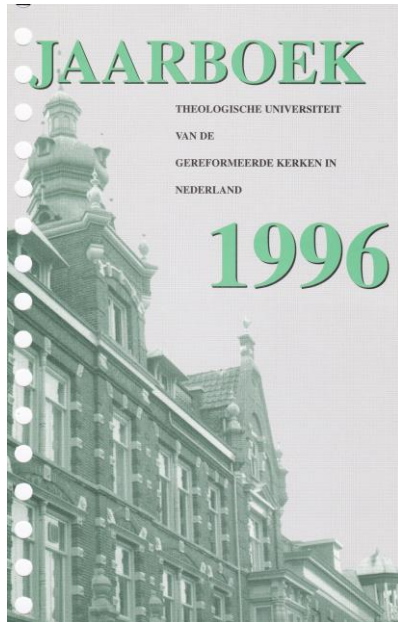
- 2.1 Een gecompliceerde relatie met de k.raad: de KR-leden als: werkgever/werknemer/collegae
- 2.2 Samenwerking: verschillen; niet langs elkaar heen werken
- 2.3 Rapportage:
 - a) Geen vertrouwen schenden
 - b) De kerkenraad informeren

3 De pastor als voorbidder

- 3.1 Op bezoek: een bewuste keus; bij een ongeneeslijke zieke; rechtdoen aan iemands leefwereld
- 3.2 Thuis: algemeen; speciaal in het avondgebed

4 De pastor als echtgenoot

- 4.1 Het beslag van het werk qua tijd/aandacht soms te groot
- 4.2 Soms een egocentrische opstelling bij de vrouw of bij de pastor

III Terugblik op deze periode

In het Jaarboek van de Theologische Universiteit te Kampen van 1996 wordt een kort overzicht gegeven van m'n gastcolleges (p.83) en wordt afscheid genomen van mij als gastdocent (p.108).

Tegelijk wordt een globale weergave gegeven van de inhoud van m'n doctoraalscriptie, die in diezelfde tijd door mij geschreven is (p.79-80) en die later, iets aangepast, als boek is uitgegeven onder de titel: De stress de baas? Over weerbaarheid en werkdruk bij predikanten, Barneveld 1997.

Hier volgt nu de tekst van het afscheidswoord van prof. dr. C.J. de Ruijter, vermeld op p.108 van dit jaarboek:

Afscheidswoord tot drs. C. van der Leest

Geachte dominee Van der Leest,

Het is een opmerkelijk afscheid tussen u en ons. Niet vaak zal het gebeuren, dat een onderwijsinstelling afscheid neemt van iemand, die zowel docent als student is. Maar op uw eigen manier combineerde u de afgelopen tijd die twee in uw persoon. Het is het intrappen van een open deur, als je zegt dat een goed docent altijd blijft studeren. Maar bij u viel dat wel op een heel bijzondere manier samen.

Drs. C. van der Leest

In de afgelopen twee jaar hebt u aan onze universiteit pastoraat gedoceerd. Tegelijkertijd rondde u uw doctoraalstudie af. En dat was meer dan een toevallige samenloop in de tijd. Het was juist de thematiek waardoor die twee elementen als het ware in elkaar verstrengeld waren.

In de cursus pastorale toerusting die u gaf, was een kernthema, dat de pastor dienaar is van God, die ook in zijn persoonlijk optreden verwijzen mag naar de God uit wiens kracht hij leeft. Uw afstudeerproject in de ambtelijke vakken geeft vanuit een bepaalde invalshoek datzelfde thema te zien: de geloofshouding van de pastor in het omgaan met werkdruk.

In beide hoedanigheden, als docent en student, viel op hoe u, werkend in het spoor van de gereformeerde ambtsleer, tegelijk inzichten uit sociale wetenschappen vruchtbaar wist te maken voor een verantwoorde pastorale houding in deze tijd.

We zijn blij met wat u voor de studenten in dit opzicht hebt betekend. Het is voor hen een helder en stimulerend voorbeeld geweest van een pastorale houding tegenover de gemeente van vandaag.

Dat in uw afstudeerscriptie tegelijk een bepaald aspect daarvan uitgewerkt en onderbouwd wordt, betekent wat ons betreft vooral een verbreding van de actieradius van uw optreden aan de universiteit. In dat opzicht betekent dit afscheid geen scheiding. We zijn daar dankbaar voor.

Geve God dat u op uw plaats in de gemeente nog veel betekenen mag in naam van de grote Pastor.

Kampen, augustus 1996

C.J. de Ruijter